

Imitație și improvizație

M-am întâlnit zilele trecute cu un fel de cunoscut. Își zice critic de artă: asta se cheamă, după socoteala lui, că e infailibil cel puțin în domeniul muzicii, teatrului, plasticii, coregrafiei ș.a. Părea din cale afară de plictisit și, cu un mic efort, se putea observa pe obrazul lui o umbră rafinată de extenuare. M-a interpelat:

— Nu mai poate, domnule, omul să se odihnească un pic. Pe căldurile astea insuportabile, ba o expoziție retrospectivă (cui îi trebuie câte un cimitir plastic la două săptămâni o dată?), ba spectacole în aer liber (despre ce fel de aer poate fi vorba, când termometrul a încremenit la +36°?), ba turnee provinciale în Capitală (cine o mai fi inventat și trenurile acestea de plăcere estivală, cu o singură adresă: București?) și pe deasupra cărți, mereu cărți, care nu se satură s-apară. Parcă s-ar fi desființat, dintr-o trăsătură de condei, frumoasa vacanță de vară cu care ne învățasem.

Covârșit de torentul neostenit de vorbe, n-am apucat, într-o minusculă pauză de-a dumnealui, să îngîn decît atît:

— Părerî și părerî. Credeam, dimpotrivă, că o febrilă activitate culturală și în vacanță...

— Lasă-mă, domnule, în pace, cu naivități de astea entuziaste. Spune-mi mai bine, fiindcă susții că te pricepi, ce impresie ți-a făcut Concursul tinerilor actori?

N-am apucat să articulez decît un singur cuvînt — „Interesant...” — și am fost prompt întrerupt. De altfel, interlocutorul meu făcea parte din categoria acelor care te întrebă, respectînd în aparență formele, pentru a găsi prilejul, relativ onorabil, ca să răspundă tot ei.

— Aiurea! Am urmărit cu cea mai mare atenție desfășurarea Concursului. Mă știi cît sînt de aplicat la treabă. N-am văzut nici o tresărire originală. O manieră de joc diletantă: imitație și improvizație, atît și nimic mai mult!

— ? ! ?

— Nu te mira! Gîndește-te puțin și ai să ajungi la concluziile mele. Treceți cu prea mare ușurință peste reflecțiile mai profunde, mai neobișnuite. În urmă cu vreo zece ani, însemnam într-o notă că Brecht e un scriitor. Și astăzi, repetați cu toții același lucru, fără să amintiți, cum ar fi firesc, și de mine.

— ? ! ?

— Nu da din umeri! Așa e. Pune-ți puțin capu' la contribuție și ai să vezi cîtă dreptate am. Nici o tresărire originală: imitație și improvizație, atît și nimic mai mult!

Suficiența unora e și ea cîteodată instructivă. Eram perfect convins că plictisitul „critic de artă“, destul de ignorant și ridicol de prețios, n-avea nici un scrupul care să-l împiedice să arunce vorbe echivoce, neîntemeiate pe nimic. Și totuși, m-am pornit să-i ascult sfatul și să mă gîndesc puțin, pentru a ajunge, însă, fără îndoială, la cu totul alte concluzii decît acelea pe care simula că le-a tras după o matură chibzuință.

Există la noi o serie de aprigi vrăjmași ai imitației. Cu ochiul și urechea la pîndă, ei surprind, mai cu seamă la tinerii actori, un accent, o intonație familiară, și imediat edictează: „Leit Marcel Anghelescu“, sau „Asta îl copiază, cu debitul lui grăbit, pe Beligan“, sau „Graseiază ca Ion Manolescu“, sau „Frazează ca doamna Bulandra“ ș.a.m.d.

Alții, mai indulgenți poate pe linia aceasta, sînt cuprinși de un alt gen de obsesie: improvizația. Am întîlnit în ultima stagiune două spectacole cu virtuți incontestabile — Femeia îndărătnică la Teatrul Armatei (regia: G. Rafael) și Vicleniile lui Scapin la Studioul Institutului de Teatru (regia: D. Esrig) —, chiar dacă diferite ca valențe actoricești și sub raportul concepției de ansamblu. Ambele au fost însă acuzate, fără distincție, de inamicii improvizației, care le-au considerat tributare în mod inadmisibil comediei dell'arte.

Aș putea să jur, la nevoie, că și vrăjmașii de neclintit ai imitației și inamicii intranșigenți ai improvizației greșesc pe undeva.

Mimetismul este foarte des folosit în teatru: tinerii își imită profesorii, nu rămîn insensibili la inflexiunile emoționante ale actorilor mai în vîrstă, repetă trouvaille-urile marilor consacrați. Fără îndoială că dacă mimetismul devine metodă, situația nu e de invidiat. Dar la începutul muncii actoricești, aceste intenții nu trebuie repudiate cu violență. Marii artiști au început prin a imita; și e firesc ca primele impulsuri să-ți îndemne căutările chinuitoare pe un teren mai cunoscut. Van Gogh l-a imitat, cînd făcea primii pași în pictură, pe Millet; și poate că tocmai imitîndu-l pe Millet, a ajuns neimitabilul Van Gogh. O autentică personalitate se eliberează foarte lesne de zgura micilor „plagiate“, însușite pe parcursul spinoasei cariere a teatrului. Am aplaudat la Concurs maniera originală, accentele personale ale Olgăi Tudorache, ale Lilianeî Tomescu, ale lui Gh. Urinceanu. Mi-am amîntit amuzat, cum în Institutul de Teatru, în urmă cu cîteva ani, cînd acești proaspeți laureați erau încă studenți, niște ultravigilenți remarcau: „Urinceanu îl imită servil pe Mihaî Popescu“, sau „Liliana Tomescu face mici compoziții comice, ca actrița X“ ș.a.m.d.

Sînt îndemnat să cred că imitația are o funcție pedagogică. Primele cuvînte rostite pe scenă sînt rodul vocației și al mării sincerități de care dau dovadă adevăratele valori. E cu puțință, chiar foarte probabil, ca această trecere a Rubiconului să fie însoțită de o serie de scheme strategice folosite și de alți actori mai vîrstnici. Tînărul nu trebuie inhibat, arătîndu-i-se cu brutalitate că trezește acel mult pomenit sentiment, care își zice pedant dējă vu. Profesorul, regizorul sînt obligați moralmente să caute, dedesubtul aparențelor de atîtea ori înșelătoare, vibrația autentică a talentului proaspăt; scoțînd cu răbdare la lumină această comoară, ei sînt datori, treptat, să înlătore împrumuturile înconștiente ale tînărului, să-l elibereze de pastişă, de copie neinspirată. Descoperînd convenția minunată a teatrului, dominîndu-și primele senzații covîrșitoare și apropiîndu-se de înțelegerea sentimentului dramatic, proaspătul slujitor al Thaliei începe să deslușească și singur ce e propriu și ce e străin temperamentului său actoricesc. E limpede că toate aceste recomandări rămîn valabile în exclusivitate pentru cei hărăziți; falsele talente nu trebuie menajate și iscusința cu care acestea fură și ascund sursa inspirației lor se cere vehement combătută.

Dar chiar dacă imitația nu constituie o crimă teribilă, în procesul de muncă pedagogică ea poate fi însoțită de un corectiv, care înlesnește, în compensație, formarea tînărului actor. Este vorba despre incriminata improvizație. Nimic nu poate valorifica mai bine, la început, individualitatea ucenicului întru ale teatrului decît această metodă generoasă, care-l

lasă să se dezlănțuie în toată autenticitatea sa, nepunind frîne cumpătate pe datele fruste ale talentului său. Nu știu dacă aceste exerciții folosite, într-o oarecare măsură, în anul întâi de Institut n-ar putea fi continuate, lucrându-se chiar pe niște scenarii ale comediei dell'arte. Și în aceeași perspectivă, cât de utilă este parcurgerea vie a istoriei teatrului, lucrul pe texte de când lumea și pînă astăzi, practicat cu succes la conferințele experimentale ale Teatrului Național și, după cât se pare, cu consecvență, la o clasă de actorie de la Institutul de Teatru (prof. Ion Șahighian). Acest studiu practic, cu toate că istoric, trebuie să-i facă pe interpreții noștri să nu ignoreze în activitatea lor curentă, pe rolurile clasice și contemporane, experiența teatrului lui Aristofan și a măștilor grotești, employ-urile teatrului spaniol și bufonii lui Shakespeare, comedia de improvizație și mimica sau plastica desăvîrșită a actorilor chinezi și japonezi. Un asemenea studiu complex îl va face pe tînăr să obțină facultatea de a-și schimba mereu înfățișarea, ca Proteus, devenind... un actor „proteic”. Pe această cale migăloasă, el se va dezbăra — pun, din nou, condiția indispensabilă a talentului — de tarele imitației, folosindu-se de arta improvizației, și nu se va lăsa furat de mirajul improvizației, imitînd luciditatea și echilibrul marilor actori.

Leonardo da Vinci spunea cîndva: „Să nu imiți niciodată pe nimeni, altfel nu mai ești fiul, ci nepotul naturii”. Să ne fie îngăduii să-l parafrazăm pe marele italian, considerînd că uneori e necesară, pentru a stabili o legătură filială cu natura, trecerea vremelnică printr-o treaptă de rudenie mai îndepărtată cu ea.

Și fiindcă, în poftida dorinței, mi-e foarte greu să-l uit pe insistentul meu interlocutor de la început, mă reîntorc, cu ciudă, la el. Am satisfacția, de data aceasta, să-i spun cîteva cuvinte, fără a risca, deocamdată, să fiu întrerupt:

— Am pus capul la contribuție și am văzut... că n-ai deloc dreptate. De unde ai tras concluzia manierei de joc diletante și a lipsei de „tresărire originală”? Ne-am întîlnit la Concurs cu destul de puțini diletanți (cu toate că Jouvett considera că toți tinerii actori sînt în mod obligatoriu așa la început) și cu multe intenții originale, interesante, proaspete. Cît despre imitație și improvizație, ele nu mi se par în orice situație reprobabile. Mărturisesc însă că n-am priceput exact la ce te-ai gîndit cînd mi le-ai asociat, tam-nisam, cu diletantismul...

...De fapt, fie vorba între noi, am impresia că celebrul „critic de artă” impostor nu s-a gîndit, nici de data aceasta, în fond, la nimic. A încercat să ne zgîndărească, și atîta tot...

H. DEL.

Acuratețe stilistică

Teatrul Muncitoresc C. F. R. Giulești : *Rapsodia țișanilor* de M. Ștefănescu

Este în teatrul lui Mircea Ștefănescu o anumită grație, o anumită plăcere pentru figurarea gentilă a personajelor și a lumii lor, care imprimă reprezentării o notă de emotivitate plină de candoare. Și mai este — devenind un motiv aproape dominant — gustul pentru episodul istoric, pentru evocarea unor momente patetice ale trecutului nostru național. Distilată de un temperament cu precădere liric, gîndirea dramatică a lui Ștefănescu nu tinde să răsco-

lească straturile de fund ale universului exprimat, ci își rezervă mai degrabă voluptatea de a colora și parfuma, de a cuceri afectiv spectatorul, solicitîndu-i cele mai imediate resurse sentimentale.

De aceea, nu trebuie să căutăm în repertoriul autorului, conflicte intense, confruntări decisive de idei și pasiuni. Nici chiar în această *Rapsodie a țișanilor*, unde tema luptei pentru slobozenie a unei întregi categorii umane și sociale s-ar fi putut